

רבי מאיר מחייב בהזיקן.

וחכמים אומרים: (157)

ומורדים חכמים לרבי מאיר שיש אופנים בהם בעל התקלה חייב בדיני אדם גם כשהפקירה, כגון באבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש גגו, מקום שהרוחות מצויות שם, ונפלו ברוח מצויה, והזיקו, שהוא חייב מפני שפשע בכך שהניח תקלה במקום שהיא עשויה ליפול ולהזיק. (160)

ומודה רבי מאיר לרבנן שיש אופנים בהם

כט-א

בעל הכד או הגמל פטור מדיני אדם, בית דין אינם יכולים לחייבו לשלם את נזקי הנתקל בהם, (158) וחייב בדיני שמים, על כך שלא סילק את התקלה מרשות הרבים, (159) כדין גרמא בנזיקין, שפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים.

160. המניח אבנו סכיננו ומשאו בראש הגג ונפלו ברוח מצויה, אם הזיקו בשעת נפילה, חייב מדין אש, ואם לאחר נפילה חייב מדין בור. ובגמרא כאן הגירסא היא "אבנו סכיננו ומשאו שהניחם בראש הגג ונפלו", וכתב הרשב"א דמשמע שהזיקו בשעת הנפילה וחייב מדין אש. אבל הרי"ף גרס אבנו סכיננו ומשאו שהניחם ברשות הרבים והזיקו, ולפי זה חיובו של המניח הוא משום בור.

הקשה הלחם משנה [נזק"מ יד טז], כיוון שהנחה על שפת הגג היא פשיעה, אם כן, גם בנפל לבסוף ברוח שאין מצויה חייב מדין תחילתו בפשיעה וסופו באונס, ומדוע נאמר בהמשך שמודה רבי מאיר בקנקנים שנפלו ברוח שאינה מצויה שהוא פטור. וביאר, שהסיפא מדברת בקנקנים שאינם יכולים ליפול אלא מרוח שאינה מצויה, ואין בהנחתם פשיעה לגבי רוח מצויה. וכן כתב הפרישה [תיא א].

דעת הרא"ה [מובא בשיטה ס א] שחיובו של המניח אבנו סכיננו ומשאו ונפלו ברוח מצויה הוא רק בזמן שהרוח לא הוסיפה כח בחבטה, כי אם הרוח עצמה מסייעת לחבטה אינו חייב על אש כי האי גוונא. [וכן כתב רבינו ישעי' בשיטה לעיל כב א ד"ה ואי, וכן משמע מדברי רש"י לעיל יט ב ד"ה אלא]. ובחזו"א [א ס"ק ב אות ד] הוסיף, שאם בזמן הנחת האבן בשפת הגג לא נשבה הרוח אינו חייב משום חיציו כי אין באבן

157. בגמרא להלן מבואר ש"חכמים" שהובאו בברייתא, זו שיטת רבי יהודה.

158. הטעם לכך שפטור מדיני אדם כתב הרשב"א מפני שמדובר באופן שבעל הכד והגמל הפקיר את תקלתו. וכן מבואר בתוספות.

159. בברייתא לא נתבאר כיצד נשברה כדו האם על ידי שנתקל או שנפשרה החבית בידו. וכן לא נתבאר האם מדובר בנזק שנעשה בשעת הנפילה או מיד לאחר הנפילה כשלא יכל לסלקו ומדין אדם המזיק, או בנזק שנעשה לאחר הנפילה, ומדין ממונו המזיק. וכתב הפני יהושע שמדברי חכמים מוכח שלא מדובר בנפשרה שאם לא כן מדוע חייבוהו בדיני שמים. וכן מוכח שמדובר בנזק הנעשה בשעת הנפילה שאם לא כן מדוע פטורו מדיני אדם.

ולפי זה קושיית הגמרא על רבה היא מהמבואר בברייתא שנחלקו רבי מאיר וחכמים בנזק הנעשה בשעת נפילה שלא באונס גמור, ואילו לדברי רבה נמצא שנחלקו גם באונס גמור דרבי מאיר מחייב וחכמים פוטרים.

וראה ברשב"א להלן שהוכיח [לדעת אביי] מכך שחייב בדיני שמים שמדובר לאחר נפילה כי אם בשעת נפילה נתקל אנוס הוא, ומכך שפטור מדיני אדם מוכח שמדובר באפקרינהו, ולרבנן מפקיר נזקיו לאחר נפילה פטור.

ורבי יהודה במזיק באונס. ולכולי עלמא אם נפשרה החבית בידו והזיקה בשעת הנפילה, פטור.

וכן לכולי עלמא לאחר נפילת אונס, אם הזיק לאחר נפילה, הדין הוא כך: לא הפקיר חרסיו, חייב, שכן עליו לסלק את חרסיו. ואם הפקירם, פטור.

אלא, רבי יהודה ורבי מאיר בתרתי פליגי, בשני מקרים ובשתי הלכות.

פליגי בנזק הנעשה **בשעת נפילה**, כגון שנפל הכד על אדם והזיקו, או שהזוק מהחרסים מיד לאחר שנפלו, כשלא היה עדיין שהות לסלקם.⁽¹⁶³⁾

ופליגי בנזק הנעשה **לאחר נפילה** כגון שנתקל אדם בחרסים שנתרו מהכד.

לא ניתן לחייב את בעל התקלה בדיני אדם, כגון **במעלה קנקנין**⁽¹⁶¹⁾ **על הגג, על מנת לנגב, ונפלו ברוח שאינה מצויה, והזיקו, שהוא פטור, כיוון שאינו חייב לשמור את קנקניו מרוח שאינה מצויה, ואנוס הוא בכך, הילכך פטור מדיני אדם, ומכל מקום חייב בדיני שמים על כך שלא סילק את התקלה מרשות הרבים.**⁽¹⁶²⁾

ונמצא, שאם נוצרה התקלה מחמת פשיעה, בעליה חייב לכולי עלמא בדיני אדם, ואם מחמת אונס לכולי עלמא פטור בדיני אדם.

ומוכח שגם בניזקין נאמר הכלל אונס רחמנא פטריה. וקשה לרבה, הסובר שרבי מאיר מחייב את בעל התקלה אפילו אם נוצרה באונס, כגון שנשארה אזנה בידו.

אלא, אמר אביי: לעולם לא נחלקו רבי מאיר

שאינה מצויה פטור? ותירץ בנימוקי יוסף, שרוח שאינה מצויה הוי אונס גמור ופטור. [כמבואר לעיל כז ב]. ומבואר בדבריו שקנקנים שנפלו ברוח שאינה מצויה נידונים כאדם המזיק באונס.

אבל הר"ח והרי"ד תירצו, שממונו המזיק באונס פטור, והדרשה פצע תחת פצע לחייב באונס כרצון נאמרה רק באדם המזיק, וכאן מדובר בממונו המזיק. והקשו הרשב"א ורבינו פרץ אם כן מהי ראית אביי נגד רבה, הלא אי אפשר להוכיח מכך שממונו המזיק פטור באונס לאדם המזיק באונס כשנפשרה כדו מעל כתיפו. ומכח זה הביין הרשב"א שהמהלך עם חבית ונפשרה בידו אינו נידון כאדם המזיק, אלא כממונו המזיק.

163. התוספות והרשב"א נקטו שנוק הנעשה סמוך לנפילה בזמן שלא היה שהות לסלקו

עצמה צורת מזיק עד שתבא הרוח, ולכשבאה אחר כך מקרי כח שני. עיין שם.

161. יש לדקדק, מדוע ברישא נקטה הברייתא אבנו סכינו ומשאו, וכעת נקטה קנקנים? ומתוך דברי התוספות [ד"ה מדמתניתין] מבואר, שדרך בני אדם שלא לשמור כל כך על אבניו וסכיניו שלא יפלו ברוח מצויה, מפני שגם אם יפלו לא ישברו, ואילו על קנקנים הדרך לשומרם יותר, מפני שאם יפלו ישברו, ולא מצוי שיפלו כי אם ברוח מצויה. ולדעת אביי להלן תירצו התוספות [בד"ה פליגי] שדרך בני אדם להפקיר את קנקניהם לאחר נפילה מפני שהם נשברים, ואין דרך להפקיר את האבן והכין לאחר נפילה. ועיין ראב"ד.

162. הראשונים הקשו, הלא קיימא לן אדם מועד לעולם, ומדוע המעלה קנקנים ונפלו ברוח

וכך הוא ביאור המחלוקת:

פליגי בשעת נפילה, בדין "נתקל פושע",
וכגון שבעל הכד נתקל תוך כדי הליכה
ברשות הרבים, בקרקע, ונפל, והזיק בנפילתו
אדם או חפץ של אחר. (164)

מר, רבי מאיר, סבר, נתקל פושע הוא, כי

היה עליו להיזהר שלא ליפול, ואינו נחשב
לאנוס על כך. (165)

ומר, רבי יהודה סבר, נתקל לאו פושע הוא,
שאינו חייב לשמור את עצמו שלא
יתקל. (166)

וכך הם דברי רבי יהודה במשנה: נשברה

נחשב נזק בשעת נפילה.

אבל אם הנתקל הזיק בשעת הנפילה עצמה
נחלקו הראשונים מהי הגדרת חיובו. בעל
המאור כתב שהוא אדם המזיק וכן כתבו רבינו
פרץ והרי"ד בתוספותיהם. אבל בתוספות
[והתניא] וברשב"א מבואר שאינו נידון כאדם
המזיק וביאר הרמב"ן במלחמות, "דלאו מכוחו
אזיל שהקרקע שנתקל בה דחפתו ודמי למי
שדחפו אדם ונפלה כדו והזיקה, דלאו מכוחו
דידיה מזיק. ומיהו כיון שלא היה לו להיכשל
חייב כאשור", וראה להלן הערה 57.

וכתבו התוספות רבינו פרץ והתוספות רי"ד,
שלשיטתם נזק הנעשה בשעת הנפילה הרי זה
אדם המזיק, ולא יתכן להעמיד את רבי מאיר
שהוא מחייב מדין אדם, שכן רב ושמואל
מפרשים את המשנה שמדובר בנזקי בור או שור.
[ראה הערות לתוספות]. ולכן צריך לפרש ששעת
נפילה היינו רק הזמן הסמוך לנפילה ולא לפני
כן. אבל לפי התוספות והרשב"א מדובר בין
בשעת נפילה ממש ובין סמוך לנפילה.

בעל המאור כתב, שרק נזק הנעשה מהנפילה
עצמה נחשב לשעת נפילה, וכך משמע מלשון
רש"י [ד"ה אלא אמר]. ולשיטתו, המחלוקת
בשעת נפילה כך היא: לרבי מאיר הנתקל חייב
מדין אדם המזיק, ולרבי יהודה נתקל לאו פושע
הוא הילכך אינו נידון כאדם המזיק אלא כמו
בור ובור באונס פטור. ולפי זה רב ושמואל
שהעמידו את המשנה בנזקי גופו או בנזקי כליו
ונחלקו האם חייב מצד בור או שור, אינם

סוברים כאביי שהעמיד את המשנה בשעת נפילה
ומדין אדם המזיק.

ועיין במלחמות שהרבה להקשות על שיטת
המאור, והכריע שאכן מדובר בנזק הנעשה
בשעת הנפילה עצמה ומכל מקום, אינו חייב
כאדם המזיק, עיין שם.

164. נזק בשעת נפילה יתכן בכד המזיק בשעת
הנפילה, וכן אפשר לפרש שהוחלק אחר במים
לאחר שנשבר הכד, כל עוד אי אפשר לסלק את
החרסים. לשון המשנה הוא, הוחלק אחד במים.
אבל רש"י כאן פירש שהזיק הכד בשעת נפילה,
עיין פני יהושע שעמד בזה.

165. לשון הגמרא "נתקל פושע" משמע שזו
פשיעה כמו פשיעת שומר חנים בפקדון, שאינו
שומר אפילו מפני רוח מצויה, ואכן **בבעל**
המאור משמע שהנתקל נידון כאדם המזיק. אבל
הרשב"א כתב שאינו פושע גמור, אלא שאינו
אנוס כל כך, וכן משמע ברמב"ן במלחמות.
ועיין דברי יחזקאל [ג].

166. לדעת הרשב"א בהערה הקודמת, נמצא,
שלמאן דאמר נתקל לאו פושע, הוא אנוס גמור,
וכן מבואר בתוספות [ד"ה מדמתניתין]. אבל
הנימוקי יוסף דקדק מהלשון "נתקל לאו פושע"
שאינו פושע אבל גם אנוס לא הוי. ולפי זה
למאן דאמר נתקל פושע הוא פושע גמור. וראה
בר"ן [ב"מ פב ב] שכתב דהלשון לאו פושע לאו

כדו ברשות הרבים במתכווין, כגון ששברה ככוונה⁽¹⁶⁷⁾, חייב. אבל אם נשברה בלא מתכווין, כגון שנתקל בקרקע, פטור.

עוד פליגי רבי מאיר ורבי יהודה, כשהזיקו חרסי הכד לאחר נפילה, בדין מפקיר נזקיו כשהם ברשות הרבים. שכן, דרך בני אדם להפקיר את החרסים השבורים שאין בהם צורך.⁽¹⁶⁸⁾

מר, רבי מאיר סבר, המפקיר את נזקיו ברשות הרבים, אם הזיקו חייב לשלם כדין בור.

הטעם לכך הוא, כי רבי מאיר סובר שמן התורה בעל הבור חייב [גם] אם אינו ברשותו כגון שהפקיר את רשותו ואת בורו, וכדעת רבי ישמעאל [להלן מט ב.].⁽¹⁶⁹⁾

דווקא. ועיין בדברי הרא"ש להלן לא ב, ובהערה שם.

ומדברי רבי עקיבא איגר לעיל [כז ב בביאורו לתד"ה ושמואל] משמע שנחלקו בזה האמוראים. לדעת רב, שמואל ורבי יוחנן, נתקל לאו פושע היינו שאינו פושע ואם זיק בגופו ידון כאדם המזיק, וכל שכן למאן דאמר נתקל פושע, הוא פושע גמור. ולדעת מערבא משמיה דרב אילעאי, למאן דאמר נתקל פושע, עליו לעיין בדרך שלא יתקל בקרקע, אבל אינו פושע גמור.

167. רש"י פירש דלרבי יהודה נתקל אינו פושע ופטור, ומה שאמר רבי יהודה במשנה "במתכווין חייב", היינו שהתכווין לשוברה. ותמהו האחרונים מדוע לא אמר אביי בפירוש היכי דמי מתכווין, במתכווין לשוברה [זו היתה מטרת הגמרא בתחילת הסוגיה היכי דמי מתכווין], ולפי דברי רש"י העיקר חסר מן הספר, ועוד הקשו מאי קא משמע לן רבי יהודה שהמתכווין לשובר חייב וכי יתכן לומר שהוא פטור. עיין נחלת דוד ופני יהושע.

בעל המאור נקט שאביי מפרש כמו רבה, מתכווין היינו מתכווין להורידה מכתופו, כיון שלא נזהר הוה ליה פושע וחייב מדין אדם המזיק, ואם לא נתכווין אלא נתקל סתם אינו פושע ופטור. ולפי זה מה שלא הזכיר אביי מהו מתכווין לדעתו היינו משום שבזה הוא מודה

לרבה, וכל עיקר המחלוקת היא, האם רבי מאיר מחייב אפילו נפשרה בידו או לא. לרבה חייב, ולאביי פטור, ורק בנתקל מחייב רבי מאיר.

מדברי הרי"ף משמע, ש"מתכווין" פירושו אם הנתקל התכווין לזכות בחרסיה חייב, ואם לא פטור. וכמו שהסבירה הגמרא להלן במפקיר נזקיו.

אבל בנימוקי יוסף מבואר שאי אפשר לשוב ולזכות במים, ולא שייך לומר מתכווין לזכות בהם. ונראה מדבריו שהרי"ף נקט ש"מתכווין" דרבי יהודה נאמר רק לענין נזק הנעשה לאחר נפילה שנחלקו בו בדין מפקיר נזקיו. אבל בנתקל רבי יהודה פוטר בכל מקרה.

ובנימוקי יוסף עצמו פירש "במתכווין חייב" במתכווין להשליכה מידיו כדי שלא ינזק בה, דאף שהוא אנוס בכך, כיוון שעשה בכונה חייב. וכמו מוציא זבליו ברשות שאם הזיק חייב.

168. הריב"א בשיטה כתב, שההפקר יכול להועיל רק אם נעשה בשעת הנפילה. אבל לאחר שיכל לסלק את השברים שוב אינו יכול להפקיר שכבר התחייב לסלקם. וכן משמע ברש"י [מח א ד"ה ונטנפון] וכן כתב הנימוקי יוסף. אבל התוספות שם [ד"ה וטינפון] חולקים, ולשיטתם גם אם הפקיר אחר כך מהני. [ועיין אמרי משה כט, טו]

169. דעת רש"י ועוד ראשונים שלרבי מאיר

ומר, רבי יהודה סבר, שהמפקיר את נזקיו ברשות הרבים, פטור, אפילו אם נפלו ממנו בפשיעה. (170)

משום שלדעתו הבור שחייבה עליו תורה הוא במקרה שהפקיר את רשותו מסביב לבורו ולא את הבור עצמו. אבל אם הפקיר גם את בורו פטור.

ולכן אמר רבי יהודה במשנה, שאם נשברה כדו ברשות הרבים, והפקיר את החרסים, ולאחר מיכן הזיקו, פטור.

[וביאור החילוק בין מתכווין לאין מתכווין

יתבאר להלן בגמרא]. ומבאר הגמרא: **ממאי**, מנין שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בשני דברים?

מדקתני במשנה **תרתוי**, שני אופני נזק. א. **הוחלק אחד במים**. ב. **או שלקה בחרסית**.

ולכאורה, לשם מה כפל התנא ונקט שני מקרים שהם בעצם **היינו** הך.

אלא לאו, בהכרח, נקטה המשנה את שני המקרים ללמדנו שני הלכות. (171)

והבי קאמר: נשברה כדו ברשות הרבים

כמבואר בגמרא להלן, וברמב"ן כתב, שזה דוחק לפרש שני פירושים בדברי רבי יהודה – מתכווין חייב, אין מתכווין פטור.

ודעת הרי"ף, שהמחלוקת היא רק בדין נתקל. ומה שאמר אב"י "פליגי בתרתיי", הכוונה היא, בשעת נפילה נחלקו האם נתקל פושע וחייב או לא. ולאחר נפילה נחלקו לשיטתם, המחייב בנתקל מחייב במפקיר נזקיו שכן הוא מפקירם לאחר נפילת פשיעה, והפוסט בנתקל, פוסט מקיר נזקיו שכן מותר להפקיר לאחר נפילת אונס. ומתכווין היינו מתכווין לזכות בחרסיה כדלהלן.

171. הקשה רבינו עקיבא איגר, מנין לגמרא להוכיח מדקתני תרתי שאלו הן המחלוקות כדעת אב"י? הרי מבואר בתוספות לעיל [ד"ה והתניא] שההולך עם חבית על כתיפיו וברוך הילוכו נפלה החבית והזיקה מכח תנופת הליכתו חייב מדין אדם המזיק. ואם כן אפשר לפרש את שני המקרים במשנה כך: לקה בחרסית, היינו שהזיק בדרך הילוכו ומדין אדם המזיק, והוחלק אחד במים זהו תקלת מימי שחייב עליהם מדין בור. ולפי זה יתכן שהמשנה הביאה את שני המקרים כדי לומר שנחלקו בתרתי, א. אם הזיק

בכל מפקיר נזקיו חייב כרבי ישמעאל. אבל הרי"ף כתב שלרבי מאיר המפקיר נזקיו חייב רק במקרה שהפקיר לאחר שנתקל שכן לשיטתו נתקל פושע הוא וחייב גם אם יפקיר את נזקיו. אבל לאחר נפילת אונס אם יפקיר פטור, וכרבי יוחנן להלן עמוד ב.

170. **בתוספות** ד"ה פליגי כתבו שרבי יהודה פוסט מפקיר נזקיו גם לאחר נפילת פשיעה, דאם נאמר שרק לאחר נפילת אונס פטור, לא פליגי בתרתי אלא רק בדין נתקל דלמאן דאמר חייב הרי הוא פושע וחייב לאחר נפילה ולמאן דאמר פטור הרי הוא אונס ופטור גם לאחר נפילה, ומהמשנה משמע דפליגי בתרתי, הילכך בוודאי שהמחלוקת בדין נתקל אינה קשורה לנידון של מפקיר נזקיו, ורבי יהודה פוסט גם לאחר נפילת פשיעה. [אבל רבי מאיר מודה לאחר נפילת אונס].

ולפי זה מה שאמר רבי יהודה במשנה "במתכווין חייב באין מתכווין פטור", פירושו בשעת נפילה, אם התכווין לשבור חייב לא נתכווין לשבור פטור, ולאחר נפילה אם הפקיר את חרסיו [אפילו לאחר נפילת פשיעה] תלוי, אם נתכווין לזכות בחרסיה חייב ואם לא פטור

והוחלק אחד במיב, כגון שלא היתה שהות לבעל החבית לסלק את המים מרשות הרבים, והוי נזק בשעת נפילה. [ובזה נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בדין נתקל פושע].⁽¹⁷²⁾

או שלקה אחר בחרסית, היינו נזק הנגרם לאחר הנפילה. [ובזה נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בדין מפקיר נזקיו]⁽¹⁷³⁾
ומדייקת הגמרא: לדעת אביי, מודמתניתין

בכח הליכתו לרבי מאיר חייב מדין אדם המזיק ולרבי יהודה אנוס הוא, ואדם המזיק באונס כעין גניבה פטור [כדלעיל בתוספות כח ד"ה שמואל].
ב. אם הויקו מימיו לרבי מאיר חייב מדין בור ולרבי יהודה פטור. ואף שבשני המקרים המחלוקת היא בדין נתקל פושע מכל מקום, המשנה הוזקה לכתוב תרתי, כי מהמקרה של אדם המזיק מוכח שלרבי יהודה נתקל הוא אנוס כעין גניבה, ומהמקרה של הוחלק מוכח שלרבי מאיר נתקל הוא פושע גמור וחייב מדין בור.

ותירץ החזון איש, ממה שהביאה המשנה מקרה של מים שאין דרכו להפקירם וחרסים שדרכו להפקירם, מוכח שהנידונים הם נזק שבשעת נפילה, ונזק שלאחר נפילה כשהפקיר את נזקו. כי אילו היתה כונת המשנה כקושיית הגרע"א, היה למשנה לומר הוזק מחרסים בשעת נפילה והוזק לאחר נפילה. ולא לחלק בין מים לחרסים.

172. מלשון הגמרא משמע ש"הוחלק אחד במים" מתפרש על שעת נפילה, ו"או שלקה בחרסית" מתפרש לאחר הנפילה. אבל הרמב"ן פירש, כיוון שהמשנה מדברת על שני זמנים, שעת נפילה ולאחר נפילה, שוב ניתן לפרש הוחלק אחד במים בין בשעת הנפילה ובין לאחר הנפילה, וכן או שלקה בחרסית בין בשעת הנפילה ובין לאחר הנפילה. ואליבא דאביי בכל חלק נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בתרתי. והטעם לכך שחילקה הגמרא ואמרה שברישא נחלקו בדין נתקל ובסיפא בדין מפקיר נזקיו, הוא משום שלדעת רב ושמואל כך צריך להעמיד את המחלוקת במשנה, וכדלהלן.

לדעת רב לעיל [כח ב] שהעמיד את המשנה בלא אפקרינהו ומחייב את הנתקל מדין שור, אי אפשר לומר שנחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בהוחלק אחד במים לאחר נפילתם, בדין מפקיר נזקיו, שכן לדעת רב המתקיל את חבירו וגרם לו שיחבט בקרקע העולם פטור, וכאן אם יפקיר את נזקיו ויזיקוהו הרי קרקע עולם הויקתו ולדעת רב הוא פטור. ולכן צריך לומר שהחלק הראשון במשנה, "הוחלק אחד במים" מדבר בנוק הנעשה בשעת נפילה ולאחר נפילה קודם שהפקירם. ולפי זה המחלוקת במקרה זה היא רק בדין נתקל פושע ולא בדין מפקיר נזקיו. [לרבי מאיר נתקל פושע וחייב, ולרבי יהודה אנוס הוא ופטור, אלא אם כן נתכוין לזכות בחרסיה לאחר הנפילה, חייב על שלא סילקם].

ואילו הסיפא שנאמר בה או שלקה בחרסית [כלומר שהוזק מגוף החרס] תתפרש לדעת רב כמו לאביי, נזק הנעשה בשעת נפילה תלוי במחלוקת אם נתקל פושע, ונזק הנעשה לאחר הנפילה כשהפקיר חרסיו תלוי בדין מפקיר נזקיו. ולפיכך אמר רב בפירוש המשנה: "לא שנו אלא שטינפו כליו במים אבל הוא עצמו פטור", כלומר, מה שחייב רבי מאיר את בעל המים שגרם לחבירו להחבט בקרקע מדין נתקל פושע [וכן לרבי יהודה אם נתכוין בעל המים לזכות בהם לאחר הנפילה], לא שנו אלא במקרה שהוזקו כליו במים, שאז הוא חייב עליהם מדין שור. אבל על נזקי גופו פטור, משום שקרקע עולם הויקתו. ועיין רשב"א לעיל כח.

173. בגמרא משמע שההכרח לומר דבתרתי פליגי הוא מדקתני תרתי. אבל לעיקר הסבר

בברייתא, "נשברה כדו ולא סילקה", משכחת לה, ניתן להעמיד שמדובר או כשהזיקו חרסי הכד בשעת נפילה, ונחלקו בדין נתקל פושע, או כשהזיקו החרסים לאחר נפילה, ונחלקו אם מפקיר נזקיו חייב או לא.

אלא, המקרה השני בברייתא, "נפל גמלו ולא העמידו", בשלמא אם הזיק לאחר נפילה, משכחת לה, ניתן לומר שנחלקו בדין מפקיר נבלתו ברשות הרבים אם חייב או לא.

אלא, אבל אם הזיק בשעת נפילה, היכי משכחת לה, (175) כיצד ניתן לומר שנחלקו אם נתקל פושע, הרי איננו יכול לשמור על הגמל שלא יתקל? (176)

נחלקו בתרתי, מיסתבר שגם בברייתא המקבילה למשנה נמי נחלקו בתרתי. בתרתי. (174)

וכך הוא פירוש הברייתא: נשברה כדו ברשות הרבים, והזיק בשעת הנפילה, רבי מאיר מחייב מדין נתקל פושע, וחכמים [רבי יהודה] פוטרים, משום דנתקל אינו פושע.

ואם הזיק לאחר הנפילה כגון שהפקיר את חרסיו ולא סילקם, רבי מאיר מחייב מפני שמפקיר נזקיו חייב וחכמים [רבי יהודה] פוטרים, מפני שמפקיר נזקיו פטור.

תמהה הגמרא: בשלמא את החלק הראשון

שנחלקו בנשברה כדו בתרתי ובנפלה גמלו בתרתי.

175. לשון רש"י: בשלמא נתקל הוא ונשברה כדו איכא למימר איבעי ליה לעיוני ומיזל, אלא גמלו, מי איכא למימר הכי". וביאר הפני יהושע בכונתו, דאף שקיימא לן אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים [כז ב] כל זה דוקא לרבי יהודה אבל לרבי מאיר עליו לעין ואם נתקל חייב. אבל מדברי הגרע"א לעיל [כז ב] בכיאוורו לתד"ה ושמואל] מבואר שאין שייכות בין הכלל אין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים בדין נתקל פושע, שכן גם אם אינו חייב להתבונן שלא להיכשל במכשולות, עליו להזהר שלא להתקע סתם בקרקע וליפול. ואם כן מה שכתב רש"י עליו לעיוני ומיזל הוא לכולי עלמא.

176. אטו ברגלה נקיט לה. לשון הרשב"א. והקשה הגליון בשיטה מדוע הקשתה הגמרא רק לפי ההנחה שבברייתא נחלקו בתרתי, הרי אילו נחלקו רק בדבר אחד [היינו בדין נתקל פושע] כל שכן שיש מקום להקשות כיצד נחלקו בדין

המחלוקת בין רבי מאיר ורבי יהודה היה די לומר שנחלקו האם נתקל פושע או לא.

ולעיל הבאנו תמיהת האחרונים, שאם כל ההכרח לפרש בתרתי פליגי רק מלשון הברייתא, אם כן עיקר תירוצו של אב"י חסר מהספר, כי עיקר מטרת הגמרא היתה לברר היכי דמי מתכוין, ואב"י לא פירש כלל מהו מתכוין בשעת נפילה ומהו מתכוין דלאחר נפילה. וראה מה שביאר בזה בספר ים התלמוד.

ובאמת הרמב"ן נקט שנחלקו בשני מחלוקות ובשני טעמים, כמו רש"י והראשונים [ודלא כהר"י]. אבל בשניהם "מתכוין" הכונה היא מתכוין לזכות בחרסיה, וכמו שמבואר בגמרא להלן, ולפי דבריו אין עיקר התירוץ חסר מהספר.

174. הגמרא לא דייקה ממה שהוזכרו בברייתא שני מקרים "כדו" וגמלו", שנחלקו בתרתי, אלא הוכיחה מזה שבמשנה נחלקו בתרתי מסתבר שגם בברייתא נחלקו כן. והטעם לכך מבואר בתוספות [ד"ה מדמתניתין]. ולכן נקטה הגמרא

ומבאר הגמרא: **אמר רב אחא, כגון דעברה במיא דרך שרעתא דנהרא.** שהולך את הגמל על שפת הנהר במקום שהמים מכסים את הקרקע ולא ניתן להבחין במכשולים, וכשנתקל הגמל ונפל, הרי זה מחמת פשיעתו של מוליך הגמל, שהעבירו במקום זה. (177)

ולכן לדעת רבי מאיר, אם נפל הגמל והזיק בשעת הנפילה, בעל הגמל חייב. מקשה הגמרא על רב אחא: **היכי דמי, באיזה אופן אירע המקרה.**

אי מדובר במקרה שמוליך הגמל יכל להובילו שלא על שפת הנהר, כגון **דאיכא דרכא אחרינא**, אם כן, **פושע הוא** בנפילת הגמל, ומדוע לדעת חכמים בעל הגמל פטור? (178)

ואי מדובר שהוליכו על שפת הנהר משום דליכא דרכא אחרינא, הרי **אנוס הוא**, ומדוע לדעת רבי מאיר חייב על התקלה? (179)

ומתרצת הגמרא את הברייתא באופן אחר:

וכעת חוזרת הגמרא לסיים את ביאור המשנה לדעת אביי.

במשנה נאמר נשברה כדו והוחלק אחד במים או שלקה בחרסית, חייב. רבי יהודה אומר במתכווין חייב, באינו מתכווין פטור.

ונתבאר לעיל כי הוחלק במים זה נזק הנגרם בשעת נפילה, ורבי מאיר מחייב משום שהנתקל פושע ורבי יהודה אומר, אם התכווין לשבור חייב, ואם לא, פטור דנתקל

נתקל פושע בגמל הרי איננו יכול לשמור על הגמל שלא יתקל. עין שם מה שתירץ בדוחק.

177. הר"ח הוסיף: "ונפל הגמל ובנפילתו התיז מים מהנהר וטינף בגדים".

178. והוסיף הנימוקי יוסף שאם הולך את הגמל במקום שיכול להחליק, ויש לו דרך אחרת ללא חשש החלקה, הרי בעל הגמל חייב גם אם לבסוף החליק בעל הגמל והגמל נתקל בו והזיק, ולמרות שהנזק נגרם מחמת תקלת הבעלים ואנוס הוא בנפילתו ובנפילת גמלו, מכל מקום, כיון שפשע בהולכת הגמל למקום זה הווי ליה תחילתו בפשיעה וסופו באונס.

179. הר"ח הוסיף: "כגון דנתקל הוא ונפל ונתקל הגמל עליו ונפל ובנפילתו התיז מים, ואילולי שנתקל הגמל בגופו של אדם, לא היה נופל, לפיכך בהעברתו לגמל בשרעתא דנהרא אינו לא פושע ולא אנוס", וכל הנידון הוא על

180. הר"ח הוסיף: "כגון דנתקל הוא ונפל ונתקל הגמל עליו ונפל ובנפילתו התיז מים, ואילולי שנתקל הגמל בגופו של אדם, לא היה נופל, לפיכך בהעברתו לגמל בשרעתא דנהרא אינו לא פושע ולא אנוס", וכל הנידון הוא על

לאו פושע.

שהזיק. (183)

**וכן אמר רב אשי, במתכוין לזכות
בחרסיה. (184)**

רבי אלעזר אמר: בנזק הנעשה בשעת נפילה,
יש מחלוקת בין רבי יהודה לרבי מאיר האם
נתקל פושע או לא.

ומקשה הגמרא לדבריו: **אבל** בנזק הנעשה
לאחר נפילה מאי קסבר רבי אלעזר?

אם נאמר שבנזק לאחר נפילה **לדברי הכל
פטור,**

והחלק השני "או שלקה בחרסית" מדבר
בנזק הנעשה לאחר נפילה, רבי מאיר מחייב
דמפקיר נזקיו חייב. ורבי יהודה סבר מפקיר
נזקיו פטור.

מקשה הגמרא לרב רבי יהודה (181): מאחר
ומפקיר נזקיו פטור, **מאי מתכוין איכא,**
באיזה אופן אמר רבי יהודה "במתכוין
חייב" (182)?

אמר רב יוסף: במתכוין לזכות בחרסיה. שכן
רבי יהודה פטור על ניזקין שנגרמו לאחר
הנפילה משום שהמפקיר נזקיו פטור, אבל
אם נתכוין לזכות בהם חייב כדין בורר

אפשר לפרש גם בלקה בחרסית לאחר נפילה
במתכוין לשוברה, שכן לדעת רבי יהודה מפקיר
נזקיו פטור גם לאחר נפילת פשיעה, וכמו
שהוכיחו התוספות. ועיין גימוקי יוסף [יג ב].

183. כתב הנימוקי יוסף, כי לאחר שחזר וזכה
בהם, אם חזר והפקירם, חייב לכולי עלמא, שכן
לא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה אלא במקרה
שנתקל ולא היה לו פנאי לסלק. אבל לאחר
נפילת פשיעה והיה לו פנאי לסלק לכולי עלמא
חייב כמבואר בתוספות וההפך אינו מועיל.

184. וכך פסק השולחן ערוך [תיב ד]: "מי
שהיה טעון כד ונתקל ונשבר הכד והזיק לאחרים
בשעת נפילה פטור, דנתקל לאו פושע הוא.
לפיכך, אם לאחר שנחו שברי הכד בארץ הוזק
בהם אדם, או שהוחלק במים שנשפכו מהכד,
פטור מדיני אדם דהוה ליה מפקיר נזקיו לאחר
נפילת אונס, וחייב דיניי שמים אם היה לו פנאי
לסלקם. ואם נתכוין לזכות בשברי החרס חייב
בניזקין שיזיקו אחר כך."

תקלתו שלו עצמו האם הוא פושע או לא "ואם
פושע בנפילת עצמו גם הוא פושע בנפילת
גמלו". לשון הראב"ד.

181. האחרונים תמהו, מדוע הפסיקה הגמרא
באמצע ביאור המשנה לדעת אביי ועברה לפרש
את הברייתא דנפלה גמלו? וביאר בספר ים
התלמוד שאלמלי הוכיחה הגמרא דפליגי
בתרתי, היה מקום לומר שהמחלוקת היא רק
בדין נתקל פושע ו"מתכוין" היינו נתכוין לשבר
כמו שכתב רש"י לעיל, ולכן הקדימה הגמרא
להוכיח דפליגי בתרתי ובתרי טעמי. אלא שכל
זה נכון לשיטת רש"י שפירש שבנתקל אמר רבי
יהודה "מתכוין חייב" היינו מתכוין לשבור,
ובמפקיר נזקיו אמר רבי יהודה "מתכוין חייב",
מדין מתכוין לזכות בחרסיה. אבל הרמב"ן נקט
שבשניהם כונת רבי יהודה היא מתכוין לזכות
בחרסים, כדלהלן בגמרא ולדבריו תקשי מדוע
הפסיקה הגמרא בפירוש הברייתא לפני
שהסבירה את המשנה לדעת אביי.

182. לדעת רש"י המפרש בהחלק אחד במים
שמתכוין היינו מתכוין לשבר את החבית, אי

והא בברייתא נאמר "ושברה כדו ולא סילקה, נפלה גמלו ולא העמידה", ומשמע שהברייתא מדברת בנוק הנעשה לאחר נפילה⁽¹⁸⁵⁾, ואיכא רבי מאיר דמחייב, ולא יתכן לומר שלדברי הכל פטור.

אלא מאי נאמר, שבנוק הנעשה לאחר נפילה, לדברי הכל חייב,

והא בברייתא איכא רבנן, דפטרי, בנוק הנעשה לאחר נפילה ?

ומבאר הגמרא: אלא, בעל כרחך, מאי דאמר רבי אלעזר בשעת נפילה מחלוקת, כוונתו לומר כי אף בשעת נפילה נחלקו, למרות שמהברייתא משמע שנחלקו רק לאחר נפילה.⁽¹⁸⁶⁾

ודקדק רבי אלעזר כן ממשנתנו דמשמע שנחלקו בתרתי.

וקמשמע לן רבי אלעזר כדאביי, שביאר את

מחלוקתם של רבי מאיר ורבי יהודה בתרתי.

ורבי יוחנן אמר: בנוק הנעשה לאחר נפילה כט-ב יש מחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה.

ותמהה הגמרא: אבל בשעת נפילה מאי? הרי משמע מדברי רבי יוחנן שאין בזה מחלוקת,⁽¹⁸⁷⁾ אלא דברי הכל פטור.

והרי אי אפשר לומר כן.

והא מדקאמר רבי יוחנן לקמן, [לא א] על המשנה: "שני קדרים שהיו מהלכים ברשות הרבים ונתקל הראשון ונפל, ונתקל השני בראשון, הראשון חייב בנוקי שני". ובגמרא אמר רבי יוחנן: "לא תימא מתניתין רבי מאיר היא, דאמר נתקל פושע הוא".

משמע מכלל דבריו, דרבי מאיר מחייב בנוקי שעת נפילה, ורק רבנן פוטרים.

אלא מאי, אם נאמר דסבר רבי יוחנן, שבנוק הנעשה בשעת נפילה דברי הכל חייב, מדין

[ועיין מהרש"ך ח"א לאחר סי' כ].

187. הקשה רבינו פריץ מדוע לא מבארינן שרבי יוחנן התכוין לומר "אף לאחר נפילה מחלוקת" כשם שמסקינן ברבי אלעזר. ותירץ, כי מאחר ופשטות הברייתא מדברת בשעת נפילה, אי אפשר לומר שרבי יוחנן בא לומר בדרך חידוש שאף לאחר נפילה נחלקו ואדרבה היה לו לומר שגם בשעת נפילה נחלקו, ועל כן רק לרבי אלעזר ניחא לגמרא לומר שכוונתו לומר אף בשעת נפילה פליגי שכן יש בזה חידוש שלא נאמר מפורש בברייתא. אבל אי אפשר לומר אף לאחר נפילה פליגי מפני שאין בכך חידוש. וכיוון לזה הפני יהושע, ועיין שם מה שהקשה לפי זה על התוספות.

185. ראה בתוספות [ד"ה מדמתניתין] שביארו, שהראיה לכך שהברייתא מדברת בלאחר נפילה כשהפקיר נזקיו היא רק מזה שהמשנה מדברת על שני מקרים גם הבריתא כן, והרשב"א כתב שהראיה היא מדברי חכמים שאמרו "פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים", מזה שחייב בדיני שמים מוכח שהיה לו פנאי לסלקם דאי לא אמאי חייב [ואם מצד נתקל הרי לך חכמים לאו פושע הוא] ומכך שפטור מדיני אדם מוכח שמדובר בהפקירם.

186. כך פירש רש"י. והקשו האחרונים, הלא התוספות בד"ה מדמתניתין הוכיחו שהמחלוקת בברייתא היא בין בנוק הנעשה בשעת נפילה ובין בנוק דלאחר נפילה. [אלא שאילמלי המשנה היינו מפרשים שנחלקו בשני המקרים בדין אחד.